

O LUME CARE
A LUAT-O
RAZNA

Alexandru Călinescu este istoric și critic literar, publicist, scriitor. Înainte de 1989, a făcut parte din grupul disident de la Iași. Este profesor emerit de literatură franceză la Facultatea de Litere a Universității „Alexandru Ioan Cuza“ din Iași. A fost directorul Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu“ din Iași (2000–2013). Ține rubrici permanente în *Ziarul de Iași* și în *România literară*, a colaborat la numeroase reviste, îndeosebi la *Dilema veche* și la *Dilemateca*. A fost, între 1991 și 1997, profesor la INALCO (Paris). În 2004, Alexandru Călinescu a fost invitatul special al unei ediții intitulate „Double Je spécial Iași“ din emisiunea faimosului realizator francez de talk-show-uri culturale Bernard Pivot. În decursul anilor, Al. Călinescu a primit numeroase premii, distincții și decorații, precum: Premiul Uniunii Scriitorilor din România (1972), Premiul Academiei Române (1990), Premiul revistei *Ateneu* pentru critică și istorie literară, Medalia Jubiliară a Universității din Angers, Franța (1991), Ordinul național „Pentru Merit“ în grad de ofițer conferit de președintele României (2000), Ordinul „Palme Académiques“ conferit de guvernul francez (2000), „L'Ordre National du Merite“ conferit de președintele Franței (2004). Dintre volumele publicate: *Anton Holban: Complexul lucidității* (Albatros, 1972), *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii* (Albatros, 1976), *Perspective critice* (Junimea, 1978), *Biblioteci deschise* (Cartea Românească, 1987), *Interstiții* (Polirom, 1998), *Adriana și Europa* (Polirom, 2004), *Proximități incomode* (Curtea Veche, 2006), *O anume idee despre Franța* (Editura UAIC, 2011), *Instantanee cu final deschis* (Junimea, 2020).

ALEXANDRU CĂLINESCU

O LUME CARE
A LUAT-O
RAZNA

Câteva reacții de bun-simț
la ce ni se-ntâmplă

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Georgeta-Anca Ionescu
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Luminița Drăgan
DTP: Corina Roncea, Veronica Dinu

Tipărit la Artprint

© HUMANITAS, 2023

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Călinescu, Al. (Alexandru)
O lume care a luat-o razna: câteva reacții de bun-simț
la ce ni se-ntâmplă / Alexandru Călinescu. – București:
Humanitas, 2023
ISBN 978-973-50-8157-7
821.135.1.09

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021.408 83 50, fax 021.408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Cuprins

Prostologhicon woke 7

I. VEȘTI DIN „LUMEA NOUĂ“

Vorbind în șoaptă... 13 „Epoca de aur“ a propagandei 16
Istoria? O frază de dâșii inventată... 19 Plictisul: temă
și variațiuni 23 Conferența dictatorilor 28 Progresul e-n
toate... 31 Escrocheria secolului 34 O lume „curată“ 37
Vești din Lumea Nouă 40 James Bond și lupta pentru
pace 47 Mîturi și inerții 50 O lume care a luat-o razna 53
Dreapta și stînga: un cuplu problematic 59 Escalada abera-
rațiilor 62 Decolonizare culturală 66 Cuvinte antipatice
70 Cum poți să fii penibil fără efort 73 De la Nikita
Sergheievici la Vladimir Vladimirovici 77 Neliniști identi-
tare 81 Fantasme cosmice 84 Zidul rușinii 87 Nu suntem
ce părem a fi 90 Antirasismul ca reglare de conturi 93
Comunismul: persistența răului 98 Vodă Koba cel cum-
plit 101 O radiografie a islamo-stîngismului 104 Impos-
tură și terorism intelectual 108 Femeinitatea în pericol 114
La stînga extremei stîngi 118 Revizionism cultural și terorism
ideologic 122 O satiră a „minunatei lumi noi“ 126 Putin și
istoria 130 Cele două universități 134 Un domn de culoare
și o femeie albă 138 Un spectacol ideologic de prost gust 142
Infantilisme ecologiste 148 Interogații identitare 151 O
nouă sectă 154 Un tablou al Rusiei profunde 157 Noi
dispute între tradiționaliști și progresiști 161

II. LECTURI

Cafenelele pariziene: povestea continuă 167 O bătălie literară de acum un secol 170 Fețe ale revoltei 173 Contextualizări 177 Cum să călătorești în jurul camerei tale 180 Mășți 184 Și o botină, din cea mai fină... 187 Râsul ca șansă de supraviețuire 192 Nostalgii 196 O imagine nefardată a Chinei 199 Minciună, adevăr, ficțiune 203 Câteva considerații anacronice 207 Când „muzele“ erau bărbați 210 Parisul lui Kadare sau ieșirea din subteran 213 Artele la control 216 O carte neobișnuită despre Proust 219 Când începeau să vină americanii... 222 Misteriosul Parvulesco 226 În oglindă 230 Încă o mărturie din infern 234 Parisul americanilor 238 Casele scriitorilor 241 Ieșirea din scenă 245 Călătorii literare și nu numai 249 Un pronume buclucaș 253 Gastronomie pariziană 257 Vasile Popovici sau bucuria lecturii 260 Literatură și ideologie 263 Cărți, librării, iubiri 266 Exercițiile de admirație ale lui Andrei Șerban 270 Un elogiu al cărții 273 Poetul și tiranul 277 Ratarea: principii și sfaturi practice 280 Posteritatea Graziellei 284 Despre Caragiale – un dialog cu Cristian Pătrășconiu 288 Despre prietenie 297 Proust: o biografie imaginară 301 O mărturie de excepție 305 Vremuri apuse 308 Gastronomie și literatură 312 Un critic iubitor de paradoxuri 316 Printre cărți, prin biblioteci 320

Prostologhicon woke*

„Prostologhicon“ era titlul rubricii inițiate de G. Călinescu în *Jurnalul literar*, seria apărută în 1939 la Iași. Nu cred că forțez prea tare lucrurile propunând acest cuvânt drept posibil echivalent pentru francezul *bêtisier* (Flaubert prefera termenul *sottisier* atunci când lucra la gigantul său proiect ce urma să cuprindă prostia universală). „Le bêtisier du wokisme“ se intitulează, de altfel, dosarul numărului dublu (iulie–august) din *Revue des Deux Mondes*. Această revistă este cea mai veche publicație literară din Franța, va împlini în curând... 200 de ani! A fost înființată în 1829, a cunoscut perioada ei de glorie în secolul al XIX-lea, dar a rămas cu un public fidel până în ziua de astăzi. A fost condusă, între 2015 și 2022, de o excelentă jurnalistă, Valérie Toranian, autoare a unor editoriale remarcabile, însă deloc pe placul presei „progresiste“ (*Libération*, *Le Monde* etc.). După ce Toranian a plecat la conducerea săptămânalului *Le Point*, în fruntea revistei a venit Aurélie Julia, care merge pe aceeași linie: în plus, are mult umor, ceea ce numărul despre wokism o dovedește cu prisosință.

Pe lângă colecțiile de „perle“, sunt acolo și texte de analiză semnate de nume cu autoritate. Pascal Bruckner dialoghează cu filozoful Jean-François Braunstein, cei doi semnalând aberațiile puse în circulație de către ideologia *woke*; deși își va

* Text publicat inițial în *România literară*, august 2023.

da, cu siguranță, obștescul sfârșit peste zece sau douăzeci de ani, ideologia cu pricina riscă să producă între timp stricăciuni considerabile, afectând progresul științific, politica, relațiile interumane, pertinența dezbaterilor ș.a.m.d. Jean-François Paoli se întreabă (nu e nici primul și foarte probabil nici ultimul) ce rol au jucat în constituirea ideologiei *woke* Michel Foucault și Jacques Derrida („French Theory“). Stéphane Guégan comentează modul în care wokismul a ajuns să deturneze mesajul unor opere de artă, instaurând o cenzură absurdă. Renée Fregosi se ocupă de consecințele (grave) pe care le are în sport fenomenul trans (atlete trans care domină, atunci când li se dă dreptul să participe, concursurile feminine). Un festival de ironii bine țintite este articolul semnat de Yana Grinshpun, care dă mostre aiuritoare de „scriitură incluzivă“ și de aplicare a teoriei genului. O doamnă lingvistă, citată de Yana Grinshpun, consideră că alternanța celor două tipuri de rime (masculine și feminine) „constituie o altă ipostază a acestui antropomorfism: în speță, ea traduce idealul heterosexual al raporturilor umane“. Alte două doamne inventariază violențele sexuale în textele literare și stabilesc liste cu operele indezirabile. Ne putem foarte bine imagina, notează Yana Grinshpun, „o vastă campanie de revizuire a textelor literare din trecut care, scrise de persoane reacționare, antisemite, rasiste și misogine, sau transfobe, homofobe și islamofobe, când nu sunt rusofobe, grosfobe și mixofobe, necesită o adaptare la valorile contemporane incluzive, superioare din punct de vedere moral epocilor precedente, căci paritare, feministe și egalitariste“. Xavier-Laurent Salvador se ocupă (nu e o glumă) de un domeniu nou, promis unui frumos viitor: lingvistica plantelor, iar Emmanuelle Hénin, de intruziunea wokismului în gastronomie (nu se putea să nu apară și restaurante incluzive).

Textul cel mai plin de haz (dar care îi va face pe mulți să zâmbească strâmb) este cel semnat de Samuel Fitoussi: *Cele*

o sută de zile ale lui Sandrine Rousseau. Personaj omniprezent astăzi, Sandrine Rousseau este deputată ecologistă și aprigă militantă feministă. Fitoussi își imaginează că în 2027 Sandrine Rousseau a câștigat alegerile prezidențiale, iar guvernul e format numai din femei (personaje reale). Urmărim o ilariantă ședință de guvern în care Alice Coffin (militantă LGBT), acum ministru de stat al luptei împotriva heteronormativității, se lansează într-o înflăcărată tiradă: „De fapt, noi ocolim fondul problemei. Trebuie să contestăm heterosexualitatea. Am putea cere oare evreilor să se căsătorească cu nașiști? Atunci cum să le cerem femeilor să se însoțească cu cei care le oprimă? Cu atât mai mult, cu cât cercetările Departamentului de studii de gen de la Universitatea din Montpellier au dovedit fără dubii: heterosexualitatea este un construct social“. În consecință, Sandrine Rousseau promite că va lua naștere un plan cincinal de luptă împotriva heterosexualității.

Ajunși aici, și cum nu pot reproduce (deși ar merita) întreg textul lui Fitoussi, voi reține – *pour la bonne bouche* – câteva perle din... Prostologhiconul *woke* (cu subtitlul: *Călătorie în Absurdistan*) pe care îl propune revista. Toate citatele sunt strict autentice, evident.

„Nu mai citesc cărțile bărbaților, nu mă mai uit la filmele lor, nu mai ascult muzica lor. Operele bărbaților sunt prelungirea sistemului. Nu e de ajuns să ne ajutăm între noi, trebuie să-i eliminăm“ – Alice Coffin în cartea *Geniul lesbian (Le génie lesbien, Grasset, 2020)*.

„Trăiesc cu un bărbat deconstruit și sunt superfericită. Nu am încredere în bărbații și femeile care nu au mers pe calea deconstrucției“ – Sandrine Rousseau, declarație la televiziune, septembrie 2021.

„În funcție de identitatea posesorului său, un penis poate fi un organ sexual feminin“ – Facultatea de Medicină din Carolina de Nord, ianuarie 2022.

„Noi, la Planificarea familială, știm foarte bine că și bărbații pot fi însărcinați“ – afiș al campaniei duse de Planificarea familială în august 2022.

„Albii sunt bolnavi de o boală numită rasism și care îi afectează pe toți, chiar și atunci când ei nu sunt rasiști“ – Pierre Tevanian în *De ce culoare sunt albi?* (*De quelle couleur sont les blancs?*, Éditions La Découverte, 2013).

„O identitate albă pozitivă este un scop imposibil de atins. Identitatea albă este în chip intrinsec rasistă; albi nu există în afara sistemului supremației albe“ – Robin DiAngelo, în *Fragilitatea albă* (*Fragilité blanche*, Les Arènes, 2010).

„Vrăjitoarea încarnează femeia eliberată de toate opresiunile, de toate limitele; ea este un ideal către care trebuie să tindem, ea ne arată calea“ – Mona Chollet, *Puterea de neînvingătoare a femeilor*, (*Sorcières: La puissance invaincue des femmes*, Éditions La Découverte, 2018).

„Prestigiosul Shakespeare's Globe Theater din Londra a reinventat-o pe Ioana d'Arc în icoană non-binară care respinge identitatea ei de femeie“ – știre în *L'Express*, septembrie 2022.

Acest număr din *Revue des Deux Mondes* este o salutară reacție de bun-simț față de ofensiva prostiei și a imposturii.

I
VEȘTI DIN „LUMEA NOUĂ“

*Vorbind în șoaptă...**

Vorbind în șoaptă. Viața privată în Rusia lui Stalin (traducere de Justina Bandol și Mihaela Negrilă) este a cincea carte a lui Orlando Figes pe care o publică Editura Polirom, patru dintre ele apărând în colecția *Historia* coordonată de Mihai-Răzvan Ungureanu. E remarcabilă această consecvență în a oferi cititorilor români cărțile istoricului britanic (născut în 1959) care și-a câștigat notorietatea printr-un demers pe care unii l-au numit „istorie narativă“, dar care e cunoscut mai curând ca „istorie orală“. *Vorbind în șoaptă* este o lucrare impresionantă atât prin amploarea documentației, cât și prin capacitatea de sinteză, autorul propunând o privire panoramică asupra Rusiei sovietice, cu precădere – așa cum titlul o arată – asupra epocii staliniste. Figes a adunat mii de mărturii, mii de documente – arhive publice și private, jurnale intime, corespondență, fotografii etc., a urmărit destinul câtorva personaje – cum ar fi scriitorul Konstantin Simonov – și al câtorva familii, dar întâlnim în carte un număr incalculabil de personaje și de povești de viață zguduitoare. Inutil să spun că istoricul a întâmpinat multe greutăți și că rezultatul muncii sale nu a fost deloc pe placul regimului lui Putin. Mi se pare de asemenea important să notez că Orlando Figes nu-și face iluzii în ce privește societatea sovietică și că analizele sale confirmă judecățile celor mai reputați istorici ai comunismului. Rareori câte o afirmație ridică semne de întrebare, ca atunci

* Text publicat inițial în *Ziarul de Iași*, ianuarie 2020.

când spune că foamea cumplită din 1932 n-ar fi fost provocată deliberat de Stalin și ai săi: or chiar precizările pe care le face autorul arată caracterul ei premeditat.

Desigur, această carte masivă (aproape 600 de pagini) trebuie citită pe îndelete. E imposibil să nu te lași prins de vârtejul acelor povești care, cel mai adesea pe un ton neutru, înregistrează drame răscolitoare. Titlul cărții trimite la atmosfera de suspiciune generalizată care caracterizează societatea comunistă, cu atât mai mult regimul de teroare instaurat de Stalin. Oamenii se tem de colegii de serviciu, de vecini, de rude. Cum să nu te temi, când un copil de 15 ani (trist-celebrul Pavlik Morozov) își denunță tatăl că e chiabur și dușman al popoului, după care copilul e declarat erou și recomandat drept model absolut? Descendenții unor familii nobiliare ori burgheze sau cu rude apropiate condamnate politic își ascund originea în fața soției, soțului ori copiilor. Teroarea stalinistă a făcut milioane de morți, dar alte zeci de milioane de existențe au fost mutilate, cu urmări care se văd până astăzi. Să luăm exemplul apartamentelor „la comun“. Consecință a urbanizării accelerate, în marile orașe – în Moscova îndeosebi – apartamentele „burghezilor“ sunt confiscate și în ele sunt înghesuite mai multe familii, ajungându-se la cifre halucinante în ce privește numărul persoanelor obligate să trăiască împreună, să împartă baia, closetul, bucătăria, și care nu o dată își „protejau“ intimitatea punând în dreptul patului, în chip de paravan, un cearceaf. Sistemul comunist a generat o adevărată obsesie a „spațiului locativ“, pe care am cunoscut-o și noi, românii. Se trăia în promiscuitate și în același timp se trăia cu frica permanentă că puteai fi denunțat de către colocatari. Apartamentele „la comun“ au fost, așadar, și unul dintre mijloacele prin care puterea controla populația. Atitudinea regimului față de căsătorie și față de familie a variat de-a lungul anilor. O vreme căsătoria a fost socotită un fel de „moft“ burghez, ulterior ea a devenit o instituție ascultând de regulile

rigide ale moralei proletare. Viața privată însăși trebuia subordonată idealurilor partidului.

Mărturiile teribile a adunat Figes despre colectivizare, despre înființarea colhozurilor și despre persecuțiile sălbatice la care au fost supuși „culacii“ („chiaburii“, adică țăranii cât de cât mai înstăriți). Lagărele de muncă ce formează Gulagul (știați că la Akmolinsk exista un lagăr de muncă pentru soțiile trădătorilor de patrie?) apar în toată atrocitatea lor, dar vedem că ele sunt și laboratoare de „reeducare“, deci de formare a „omului nou“ (ca să nu mai vorbim de contribuția lor majoră la economia țării). Tot sistemul sovietic este de altfel un uriaș, un monstruos mecanism de supunere și de transformare a individului. Se începe cu vârsta cea mai fragedă, cu pionierii, se continuă cu comsomoliștii, după care orice promovare în ierarhia socială e condiționată de obediența oarbă față de regim. E uluitor să constați cât de mândri sunt copiii când primesc cravata roșie de pionier, cât de fanatici pot deveni adolescenții înregimentați în Comsomol, cât de simplu era pentru unii (nu puțini) să-și denunțe aproapele sau să-și tortureze victimele. Iar când moare Stalin e mare jale în toată Uniunea Sovietică (exceptându-i pe deținuții din Gulag), îl plâng – incredibil! – chiar victimele lui, oameni care fuseseră condamnați sau care aveau rude apropiate trimise în fața plutonului de execuție.

„Viața mea e un roman“ este clișeul cu care adesea naivii – sau orgolioșii – se amăgesc cu gândul că au trăit lucruri extraordinare. În cartea lui Orlando Figes sunt sute, mii de romane posibile. Istoricul britanic izbutește să redea, prin mărturiile de o simplitate răvășitoare, dimensiunile unui dezastru istoric.